

שער שמחת תורה

מטרות תוכן:

התלמידים יכירו את מהות החג.
התלמידים ילמדו כיצד חוגגים את החג.

מטרה לשונית:

התלמידים יכירו מושגים הקשורים לשמחת תורה: קריאת התורה, פרשת השבוע, עלייה לתורה, חתן תורה וכלת תורה, חתן בראשית וכלת בראשית.

משך ההוראה:

כשיעור אחד

בשער זה:

פתיחה : מהי התורה?

יחידה 1: מהות החג

יחידה 2: שמחת תורה בבית הכנסת

יחידת סיום

פתיחה

מהי התורה?

- דברי פתיחה
- פעילות על חמישה חומשי התורה (עמ' 29 בחוברת לתלמידים)

יחידה 1: מהות החג

על קריאת התורה בבית הכנסת

- שיחה בנושאים אלה:
 - מחזור הקריאה השנתי בתורה והמושג "פרשת השבוע"
 - דיון בשאלה מדוע חוזרים וקוראים בתורה בבתי הכנסת מדי שנה בשנה
- עבודה בחוברת לתלמידים (עמ' 30)

יחידה 2: שמחת תורה בבית הכנסת

מצוות החג והמנהגים הנהוגים בשמחת התורה בבית הכנסת

- הבהרת מונחים בסיסיים במעמד העלייה לתורה
- מנהגי החג: עלייה לתורה של כל הנוכחים בבתי הכנסת
- עליית הילדים לתורה ושירת הפסוק "המלאך הגואל"
- הקפות בשמחת תורה: התבוננות באיור בעמ' 28, שיחה ושירת השיר "שישו ושמחו בשמחת תורה" (עמ' 31 בחוברת לתלמידים)

יחידת סיום

סיכום הנלמד

- שאלת סיום בחוברת לתלמידים (עמ' 31)

◇ מטרות תוכן ומטרות לשוניות:

התלמידים יכירו את הביטוי "חמישה חומי תורה".
התלמידים יכירו את שמות חמשת חומשי התורה וידעו מה מקורם.

◇ האמצעים הדרושים:

חוברת לתלמיד (עמ' 29).

◇ דברי פתיחה

שמחת תורה, כמו חג השבועות, החל בתחילת הקיץ, הוא חג שבו אנו מביעים את שמחתנו על כך שהתורה ניתנה לעם היהודי. חג השבועות, החל בתחילת הקיץ, הוא חג מתן תורה ובו אנו חוגגים את נתינת התורה בהר סיני. בחג שמחת תורה, החל בתחילת הסתיו למחרת חג הסוכות, הוא החג שבו אנו מסיימים את מחזור הקריאה השנתי בתורה ומתחילים מחזור קריאה חדש.

על שמיני עצרת ושמחת תורה

למחרת שבעת ימי חג הסוכות, בכ"ב בתשרי, חל חג המצות את סיומו של חג הסוכות הנקרא "שמיני עצרת". וכך כתוב:
וביום השמיני עצרת תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו.

(במדבר, פרק כ"ט פסוק ל"ה)

המילה "עצרת" נגזרת מן השורש ע-צ-ר. ב"שמיני עצרת" אנו נפרדים מן הסוכה, חוזרים לגור בבתינו הקבועים ו...מתפללים לבוא הגשם בעתו. בכך אנו מציינים את סיום חג הסוכות; זוהי נקודת הזמן שבה "נעצר" החג.

מדוע נוסף עוד יום של חג לאחר שכבר חגגנו שבעה ימים בשמחה רבה?

תשובה אחת לשאלה זו נמצאת בפירושו של רש"י (רבי שלמה יצחקי, צרפת, המאה האחת-עשרה). כך כותב רש"י:

"עצרת: לשון חיבה הוא זה, כבנים הנפטרים מאביהם, והוא אומר להם: קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד."

בארץ ישראל אנו חוגגים באותו יום חג נוסף, הוא חג "שמחת התורה". בחג זה אנו מציינים את סיום מחזור הקריאה השנתי בתורה ואת התחלתו מחדש. **בתפוצות**, כל חגי ישראל שמקורם בתורה נמשכים יומיים ולא יום אחד כמו בארץ ישראל. במקרה שלנו, היום הראשון של החג, מוקדש בתפוצות לציון סיום חג הסוכות (שמיני עצרת), והיום השני (המכונה "יום טוב שני של גלויות") מוקדש לאירועי שמחת התורה.

למורה
בלבד

פעילות בחוברת לתלמידים

התורה היא ספר המורכב מחמישה ספרים המכונים "חמישה חומשי תורה".
ייתכן שהתלמידים מכירים ביטוי זה משירת הפיוט "אחד מי יודע" שנוהגים לשיר בסוף סדר פסח,
ובו נאמר: "חמישה מי יודע? חמישה אני יודע! חמישה חומשי תורה"...
נפנה עתה את התלמידים לפעילות בחוברת (עמ' 29). בפעילות זו הם ילמדו את שמותיהם של
חמשת חומשי התורה (בראשית, שמות, ויקרא, במדבר ודברים) ויגלו ששמות אלה מבוססים על
אחת המילים הראשונות בפסוק הראשון שבכל ספר-חומש.

יחידה 1: מהות החג

מטרות תוכן:

התלמידים ירכשו מושגי יסוד בכל הנוגע למחזור קריאת התורה.
התלמידים ידונו במהות החג ובמקור השמחה בשמחת תורה.

מטרות לשוניות:

התלמידים ילמדו את הביטויים: "עם הספר" ו"פרשת השבוע".

האמצעים הדרושים:

חוברת לתלמידים (עמ' 30)

ספר תנ"ך

בבתי ספר תל"י: החוברת "הפרשה במשפחה" לכיתה ב' (בהוצאת קרן תל"י)

על קריאת התורה – שיחה

המושג "פרשת השבוע":

התורה היא, כאמור, חיבור ארוך מאוד הכולל למעשה חמישה ספרים. בכל שבת קוראים בבתי
הכנסת קטע מן התורה על פי הסדר, קטע זה מכונה "פרשת השבוע". אפשר להראות לתלמידים
שבחלק מהתנ"כים המודפסים נדפס שם הפרשה בראש כל עמוד.
לתלמידי בתי ספר תל"י אפשר להסביר גם שכאשר הם יחזרו לבית הספר לאחר חופשת סוכות
ושמחת תורה, הם יתחילו ללמוד את פרשת השבוע, ולהראות להם את החוברת "פרשת השבוע
במשפחה" שבה ילמדו).

בשבת קוראים בבית הכנסת פרשה אחת שלמה. בימי שני וחמישי קוראים בבית הכנסת רק חלק
מן הפרשה של אותו שבוע. בראשי חודשים ובחגים קוראים גם כן קטע מן התורה, קטע הקשור
בתוכנו למהות היום.

מחזור הקריאה השנתי ושמחת תורה

כאמור, את קריאת התורה כולה משלימים בשנה אחת.

מתי מתחילים לקרוא בתורה? – בחג שמחת תורה!

מתי מסיימים את מחזור הקריאה? – בשמחת תורה!

לאחר שמסיימים מחזור קריאה, מתחילים מיד מחזור חדש!

◇ שיחה בנושא הקריאה החוזרת והנשנית בתורה

כדי לקדם את השיחה, אפשר לשאול את התלמידים:

- לפעמים אנו קוראים כמה פעמים את אותו הספר, מדוע אנו עושים זאת?

- מה מוסיפה הקריאה החוזרת של אותו סיפור?
- אילו סיפורים מן התורה אהובים עליכם במיוחד?
- מה אנו רוצים לומר בכך שמיד עם סיום קריאת התורה אנו מתחילים את קריאתה שוב?

- החג נקרא "שמחת תורה" – על מה השמחה?

בשלב זה אפשר לשאול את התלמידים: מדוע לדעתכם קוראים את התורה בכל שנה מחדש? הרי היא אינה משתנה משנה לשנה! (ראו שאלת מחשבה, עמ' 29 בחוברת לתלמידים). כמובן, אנו קוראים שוב ושוב את התורה משום שצוינו לעשות כן.

אך בכיתה, אפשר להרחיב על הנושא ולעמוד על השלכותיה של הלכה זו.

כדאי להבהיר לתלמידים ששינון התורה, שנה אחר שנה, מאפשר לנו להכיר את התורה היכרות עמוקה ולגלות בה סוגיות חדשות בכל פעם.

העם היהודי מכונה "עם הספר" (הספר בה' הידיעה הוא התורה עצמה); משמעות אחת של ביטוי זה הוא "העם היודע את הספר".

מעבר לכך שהתורה עשירה ומעניינת, היא מלמדת אותנו לקחים חשובים ומחנכת לאורח חיים ייחודי וערכי (אפשר להזכיר מצוות כמו השבת והחגים, וכמו האיסורים לשקר, לגנוב ולרצוח).

על כל אלה אנו שמחים **בשמחת תורה**, כפי שנאמר במזמור תהילים קי"ט פסוק קס"ב: "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב". מכאן אפשר לפרש את הכינוי "עם הספר" גם כ"העם האוהב את הספר".

◇ פעילות בחוברת

בשלב זה אפשר להפנות את התלמידים לפעילות בחוברת (שאלות 2-4 בעמ' 30). בפעילות זו יגלו התלמידים שאם מסמיכים את קריאתה של הפרשה האחרונה בתורה (המסתיימת באות ל') לקריאת הפרשה הראשונה בתורה (המתחילה באות ב') נוצרת המילה **לב**.

אפשר לדרוש חיבור זה ולומר שחידוש הקריאה מיד לאחר סיומה מביע את הרעיון שהתורה היא "הלב שלנו".

◇ מטרות תוכן:

התלמידים יכירו את מצוות החג (סיום קריאת התורה וחידושה) והמנהגים הקשורים לה.

◇ מטרות לשוניות:

התלמידים יכירו מונחים בסיסים הקשורים לקריאת התורה בכלל, ולקריאת התורה בשמחת תורה בפרט. התלמידים יכירו את הביטויים: עלייה לתורה, בעל קורא, חתן/כלת תורה, חתן/כלת בראשית ועליית כל הנערים.

◇ האמצעים הדרושים:

חוברת לתלמידים (עמ' 30-31).

כמו בכל חג יהודי, גם בשמחת תורה עורכים סעודה חגיגית שמשתתפים בה בני משפחה וחברים, אך להבדיל מחגים אחרים, החגיגה העיקרית בחג זה איננה מתרחשת בבית אלא בבית הכנסת. עתה, לאחר שדנו במהות החג, אפשר לדון במה שמתרחש בבית הכנסת בשמחת תורה.

◇ עלייה לתורה

◇ מונחים בסיסים במעמד העלייה לתורה

תחילה נבהיר לתלמידים שבבית הכנסת קוראים את התורה מתוך ספר התורה. ספר התורה הוא גליל העשוי יריעות רבות של קלף שעליהן כתובה כל התורה כולה. כאמור, קוראים בתורה בימי שני, חמישי ושבת ובמועדי ישראל. בעת קריאת התורה קוראים לאנשים מהקהל "לעלות לתורה". לאחר אמירת ברכות, העולה לתורה מחזיק את ספר התורה בשתי ידיו ואדם אחר, "בעל קורא", קורא בעבורו קטע קצר מן התורה.

בעל קורא וטעמי המקרא

"בעל קורא" קורא בתורה מתוך ספר התורה עצמו. קריאה זו דורשת הכנה ומיומנות. בספר התורה כתוב הטקסט ללא ניקוד וללא טעמי המקרא, ולכן הקורא בתורה נדרש ללמוד אותם על פה לפני הקריאה בבית הכנסת. "טעמי המקרא" הם סימני הפיסוק הקדומים של התנ"ך, והם משמשים גם כלי עזר בנגינת הטקסט. לכל טעם מטעמי המקרא ניגון מסוים המורכב מצירוף של כמה תווים. סימני הטעמים אחידים, אך נעימתם שונה במקצת מעדה לעדה. כאמור, טעמי המקרא – כמו סימני הניקוד – אינם כתובים בספר תורה אלא רק בתנ"כים המודפסים.

למורה
בלבד

◆ בשמחת תורה עולים כולם לתורה:

בתפילה הנערכת בבית הכנסת בבוקר שמחת תורה משתתפים הכול בשמחת היום ועולים כולם לתורה. בבתי הכנסת הליברליים גם נשים עולות לתורה. בכל בתי הכנסת, אורתודוקסים וליברליים, מעלים גם את הילדים לתורה, עלייה זו מכונה "עליית כל הנערים". לאחר שהילדים עלו לתורה שרים את הפסוק: "המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק ויִדְגוּ לְרֵב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" הלקוח מברכת יעקב את בניו (בראשית, פרק מ"ח פסוק ט"ז). אפשר לשיר את הברכה בכיתה עם התלמידים.

מתאים ביותר!

למורה בלבד

ביום שמחת תורה נקראת במלואה פרשת "וזאת הברכה" שבה ברך משה את שבטי ישראל ערב כניסתם לארץ ישראל. עליית הילדים לתורה נערכת בעת שקוראים בתורה את הברכה לשבט אשר:

"ולאשר אמר: ברוך מבנים אשר".
(דברים פרק ל"ג פסוק כ"ד)

אפשר להוסיף עוד שהאיש או האישה העולים לתורה לקריאת הפסוקים האחרונים בתורה בשמחת תורה מכונים "חתן התורה" או "כלת התורה". בשמחת תורה מחדשים את קריאת התורה. האישה או האיש העולים לתורה לקריאת הפסוקים הראשונים בתורה בשמחת תורה מכונים "כלת בראשית" או "חתן בראשית".

◆ הקפות

◆ בערב החג, כמו בבוקר החג, מוצאים את כל ספרי התורה מארון הקודש, נושאים אותם על הכתפיים ומקיפים שבע הקפות מסביב לבימה (הבמה שמעליה קוראים את התורה). עם סיומה של כל הקפה רוקדים עם ספרי התורה ריקודי מעגל עליזים ושמחים. הילדים נושאים דגלים צבעוניים שמצוירים עליהם ספרי תורה ("דגלי תורה"), ראו גם בתמונת השער, עמ' 28.

◆ בבוקר החג מוצאים שוב את ספרי התורה, מקיפים הקפות, רוקדים עם ספרי התורה ושרים בשבחה של התורה.

בשלב זה אפשר לשיר את השיר: "שישו ושמחו בשמחת תורה" המופיע בחוברת לתלמידים, עמ' 31.

הידעתם?

למורה
בלבד

אפשר לראות בהקפות המעגליות מסביב לבימה סמל לסיום המחזור השנתי של הקריאה בתורה.
יש בתי כנסת שבהם נוהגים להקדיש כל אחת מההקפות לציבור מסוים שרוצים לכבדו – כוהנים, עולים חדשים, בני נוער שסיימו את שירותם בצה"ל באותה שנה וכדומה.

הקפות שניות:

למורה
בלבד

בארץ נהוג לערוך הקפות גם במוצאי החג ולרקוד עם ספרי תורה באותו יום (כ"ג בתשרי) שהיהודים היושבים בתפוצות עושים זאת.
ההקפות השניות הם סימן לכך שקשה לנו להיפרד מהחג ולהיכנס לתקופה הנקראת בפנינו "אחרי החגים".

יחידת סיום

סיכום:

אפשר לסכם את הנלמד ביחידה ולערוך על הלוח רשימה של המנהגים הנהוגים בחג ושל ביטויי השמחה השונים בשמחת תורה.
בטור אחד אפשר לרשום מושגים הקשורים לקריאת התורה: קריאת התורה, חתן תורה וכלת תורה, חתן בראשית וכלת בראשית, קריאת הפסוקים האחרונים של התורה, קריאת הפסוקים הראשונים ועליית הילדים.
בטור השני אפשר לרשום ביטויים הקשורים בשמחה: ריקודים, דגלים, שירים והוצאת כל ספרי התורה.

משימות סיום:

לאחר מכן, אפשר להפנות את התלמידים למשימת הסיום שבחוברת (עמ' 31) ולהשלים את המשפט: "הדבר האהוב עליי ביותר בחגיגת שמחת תורה הוא..."

